

Ružica Šutalo Selimagić*

Deskriptori učeničkih postignuća u nastavi materinjeg jezika i književnosti od I. do V. razreda devetogodišnje osnovne škole u Bosni i Hercegovini

UDK: 371.26:372.46(497.6)
Prethodno priopćenje

Primljeno: 25. 5. 2012.
Prihvaćeno: 20. 9. 2013.

Sažetak: *U ovom tekstu prikazano je opisno ocjenjivanje u devetogodišnjoj osnovnoj školi u Bosni i Hercegovini kao i oprečna mišljenja učitelja o ocjenjivanju. Naglasak je stavljen na opisno ocjenjivanje kao kvalitativnu analizu učeničkih postignuća. Ponuđeni su deskriptori koji mogu pomoći pri kontinuiranom praćenju i vrednovanju učeničkih postignuća u nastavi materinskog jezika. Deskriptori su podijeljeni prema nastavnim područjima: čitanje i razumijevanje pročitano, usmeno i pismeno izražavanje, gramatika, pravopis i pravogovor.*

Ključne riječi: *devetogodišnja osnovna škola, deskriptori, opisno ocjenjivanje, čitanje i razumijevanje pročitano, usmeno i pisano izražavanje, gramatika, pravopis i pravogovor.*

Ruzica Sutalo Selimagic*

Descriptors of Students' Achievements in Native Tongue and Literature Classes, in Grades I – V in 9 Year Elementary Schools of Bosnia and Herzegovina

UDC: 371.26:372.46(497.6)
Preliminary communication

Accepted: 25th May, 2012
Confirmed: 20th September, 2013

Summary: *This article presents descriptive grading in 9 year elementary school of Bosnia and Herzegovina as well as the opposing views of teachers regarding this method of grading. The emphasis is put on descriptive grading as a qualitative analysis of students' accomplishments. The provided descriptors can help with the continuous monitoring and evaluation of students' achievements in mother tongue classes. Descriptors are divided according to teaching areas: reading and understanding of the texts read, oral and written expression, grammar, spelling and pronunciation.*

Keywords: *9 year elementary school, descriptive grading, descriptors, reading and understanding, oral and written expression, grammar, spelling and pronunciation.*

1. Opisivanje učeničkih postignuća

Opisno ocjenjivanje u novoj koncepciji devetogodišnjeg obrazovanja značajan je segment kontinuiranog praćenja individualnog napredovanja učenika. Novi dokimološki pristup promjena je za učitelje, učenike i roditelje. Osim što je promjena, on je i izazov pred kojim su se našli učitelji u Bosni i Hercegovini.

Opisno ocjenjivanje iskazano samo riječima, s obzirom na to da postoji i opisno ocjenjivanje izraženo pridjevima koje prati numeričku ocjenu, potpunije je i obuhvaća napredak učenika od prvog dana dolaska u školu pa do završetka određenog razreda. Uz razine u postupnosti, u većoj mjeri i djelomice, trebaju stajati opširnija objašnjenja o interesima učenika, njihovu zalaganju, aktivnosti, kao i navodi koje sadržaje učenik treba bolje naučiti, objašnjenja napretka učenika u odnosu na početak školske godine, osobine učenika koje su dolazile do izražaja i sl. Kvaliteta opisnog ocjenjivanja ovisi o stručnosti samog učitelja.

Kako bi opisno ocjenjivanje bilo cjelovito, kvalitetno i moglo dati potpunu sliku o učenikovim postignućima, moraju se ispuniti određeni zahtjevi za ocjenjivanje učenika. Ti zahtjevi jesu objektivnost, pouzdanost, osjetljivost, prognostičnost, ekonomičnost, kontinuiranost i usporedivost.

„Opisno ocjenjivanje je kvalitativna analiza učeničkih postignuća. Na jednoj strani su ciljevi, ishodi učenja i indikatori uspješnosti, a na drugoj pokušaj da na određenoj skali postignuća odredimo poziciju svakog učenika. To je kvalitativno ocjenjivanje. Opisno ocjenjivanje je primjereno učenicima mlađeg školskog uzrasta. Opisno iskazivanje uspjeha učenika podrazumijeva sistematsko praćenje napredovanja svakog učenika i procjenu stanja i situacije u određenim intervalima. Procjena podrazumijeva iskazivanje kvalitativnih elemenata na početku i nakon određenog vremenskog perioda“ (Okvirni Nastavni plan i program za 1. razred devetogodišnje osnovne škole, 2004, 61).

G. Gojkov navodi pravila kojih se nastavnici trebaju pridržavati. Između ostalih to su:

- „potreba da nastavnici zabilješkama što više prate realizaciju konkretnih i operativnih zadataka nastave,
- uz svako bilježenje treba evidentirati i datum, što omogućava praćenje napredovanja,
- bilježe se zapažanja po kojima je učenik karakterističan, po kojima se razlikuje od drugih,
- treba evidentirati činjenice koje se odnose na dalji rad s učenikom,
- u zabilješkama treba naglasiti sve ono što je dobro, pozitivno u razvoju učenika,
- treba evidentirati ono što bi učenik još trebao usvojiti, uraditi,
- potrebno je evidentiranje obavljati odmah nakon uočavanja radnje, ponašanja kod učenika, i voditi računa o provjerenosti tvrdnji,
- u zabilješkama treba stvoriti mogućnost uočavanja napredovanja učenika,
- čuvati se izvođenja generalizacija na temelju šturih podataka, kao i skraćenica koje nisu opće prihvaćene i sl.“ (Gojkov, 1997: 142; slično kod: Matijević, 1983).

Nažalost, nitko od nadležnih u prosvjetnim vlastima BiH još uvijek ne nalazi shodnim pozabaviti se ovim pitanjem na jednoj ozbiljnijoj razini, tako da učitelji sukladno svojim nahođenjima postupno daju dosta dobra rješenja za ovaj problem. Smatra se da oni i jesu najkompetentniji glede odabira deskriptora, jer su izravni sudionici i kreatori odgojno-obrazovnog procesa.

Prije nego smo se u praksi susreli s praktičnom primjenom ovog pristupa, imali smo niz pitanja: Kako će šestogodišnjaci doživjeti opisnu ocjenu? Kakav će poticaj opisna ocjena dati djetetu? Kakvi će biti stavovi roditelja prema novom načinu ocjenjivanja?

Tijekom šestogodišnjeg rada u praksi devetogodišnje škole pitanja su svakim danom bivala sve češća. Kontinuiranim praćenjem učeničkih postignuća došli smo do skromnog, ali korisnog leksikona deskriptora za koje mislimo da mogu

biti od pomoći učiteljima u nastavnom procesu. U ovom će radu biti prikazani neki od tih deskriptora iz bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti.

Iz razgovora s učiteljima i učiteljicama, s obzirom na odgovore na upit o ovom načinu ocjenjivanja, možemo zaključiti da su oni većinom mišljenja da je koncept opisnog ocjenjivanja prihvatljiv u prvom i drugom razredu jer, kako većina kaže, učenici tog uzrasta teško bi prihvaćali brojčane ocjene manje od četiri ili pet.

Za negativnu stranu opisnog ocjenjivanja navode činjenicu da ono oduzima jako puno vremena učitelju. „Ako za jednu ocjenu napišemo najkraću rečenicu, to znači da takvu sličnu rečenicu treba napisati dvadeset do dvadeset i pet puta, ovisno o broju učenika u odjeljenju“, uspaničeno je kazala jedna učiteljica. U deskriptorima je također dano puno opisnih ocjena za svaku oblast. Ocjene su uopćene i često je teško pronaći odgovarajuću ocjenu za svakog učenika.

Druga negativna strana opisnog ocjenjivanja, prema mišljenju učitelja, jest ta da je teško izgraditi kod učenika, pa i kod roditelja, realan i objektivan stav o razini znanja koje učenik ima. Ponekad je teško zbog opisne ocjene koju sam učenik ne razumije motivirati učenika da radi više ili da se trudi više.

Koncept devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja potpuno je drugačiji od osmogodišnjeg, a to znači u potpunosti drugačiji pristup učeniku i načinu rada u razredu tj. u nastavi. Deskriptivno ocjenjivanje dokimološko je područje koje učitelj treba poznavati i kojim treba kvalitetno ovladati kako bi gradio uspješnu školu u kojoj će ostvariti ulogu kreatora i voditelja, a ne naredbodavca. Ovakav koncept zahtijeva puno više kreativnosti u nastavi, a to znači „puno“ više pripremanja za nastavu i kvalitetnije sustavno praćenje učenika i njegovih postignuća, kako na kognitivnom, i na emocionalnom i socijalnom području.

Opisno ocjenjivanje bilo bi ekonomičnije da su dnevnici i đačke knjižice napravljeni tako da u njima već postoje neke opisne ocjene, gdje bi učitelj dogovorenim znakom (npr. znakom „plus“ +, kvačicom, datumom) registrirao postignuće učenika. Nešto slično uradili su stručnjaci u Crnoj Gori. Tako bi se učitelj mogao opuštenije i još kreativnije posvetiti organizaciji nastave.

Budući da to u BiH nije riješeno, učitelju ostaje snalaziti se kako zna i umije. Smatramo najvećom pomoći kontinuirano praćenje učenikovih postignuća i pravovremeno bilježenje napretka u odnosu na početno stanje. Jako je važno bilježiti pozitivna postignuća, ono u čemu je dijete dobro. Nažalost, neki od učitelja ne dijele ovakvo mišljenje, tvrdeći da se na ovaj način ističu samo vrline, a ne govori se o onome u čemu dijete nije uspješno, tj. roditeljima se dijete predstavlja u superlativu. Kako opisati dijete na najrealniji način u njegovim postignućima, ne stvoriti idealnu sliku u roditeljskim očima i podići stupanj samovrednovanja kod učenika – to zahtijeva kontinuirano praćenje, i učeničkih postignuća, i onih segmenata koje treba više razvijati.

2. Deskriptori

2.1. Razred: I.

2.1.1. *Nastavni predmet:* Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

2.1.2. *Nastavno područje:* Čitanje i razumijevanje pročitano

- Interesi učenika/ce usmjereni ka čitanju i sadržajima koje nudi knjiga.
- Pri čitanju kraćih rečenica uspješno uspostavlja logičan slijed u poremećenom slijedu rečenica.
- Zbog nesigurnosti pri čitanju, često jednu riječ ponavlja najprije tiho (u sebi), a zatim je glasno izgovara.
- Vrlo dobro uočava slijed događaja u priči, pokazuje interes za iščitavanjem/ čitanjem riječi.
- Voli slušati bajke. Nakon učiteljeva pripovijedanja, brzo pamti i najmanju pojedinost i dobro uočava slijed događaja u bajci.
- Rado preuzima uloge likova iz teksta i voli sudjelovati u igrokazu i u diskusijama.
- Prepoznaje elemente smijeha, vedrine i šale u humorističnim tekstovima.
- Zapaža tijek događaja u priči bez posredovanja i na temelju toga izvodi zaključke.
- Pamti pojedinosti i reproducira ih uz dodavanje elemenata osobnosti.
- Čita sporije, ali razumije pročitano. Potreban dodatni poticaj za razvijanje čitalačkih sposobnosti.

2.1.3. *Nastavno područje:* Usmeno i pisano izražavanje

- Aktivno sudjeluje u vježbama stvaralačkog slušanja (izbacio/la bih iz priče, pozvao/la bih u priču, promijenio/la bih kraj priče...).
- Sposoban/sposobna kritički slušati priče, a potom usmeno objasniti svoje mišljenje.
- Ponuđene ilustracije riječi bića i predmeta uspješno povezuje sa slovima kojima oni počinju (završavaju).
- Aktivno sudjeluje u vježbama bogaćenja rječnika dramatizacijom (razgovor, pričanje, opis, slika događaja kao poticaj, niz slika).
- Pravilno izgovara i piše riječi koje su u svakodnevnom govoru dominantne.
- Ima poteškoća pri izgovaranju i zapisivanju riječi koje su manje frekventne u svakodnevnom govoru.

- Upotrebljava riječi koje su nove i neočekivane s obzirom na uzrast djeteta.
- Uspješniji u usmenom izražavanju, posebice kad ima pred sobom očigledan nastavni sadržaj (slika, plakat, predmet razgovora).
- Aktivno sudjeluje u diskusijama čitavog razreda.
- Očituje se jednostavnost u usmenom izražavanju.
- Prepoznaje i sam/a smišlja novu rimu.
- Prepoznaje bajku na temelju njezinih osobina. Uočava pozitivne i negativne osobine likova u njoj. Uspješan/uspješna u likovnom prikazu doživljava bajke.
- Dobar/dobra je slušatelj/ica i daje osjećajne odgovore na ono što čuje.
- Zapaža važne pojedinosti na slici i uz nastavnikovo vođenje govori o njima.
- Uočljiv je strah od govora i situacija koje zahtijevaju verbalnu komunikaciju, dok se u pisanoj formi veoma dobro izražava.
- Pravilno piše tiskana slova, samostalno ih povezuje u strukture riječi. Stalo mu/joj je do urednosti bilježnice.
- Strpljiv/strpljiva u pisanju riječi i kraćih rečenica.
- Pokazuje želju i trud za napretkom u pisanju tiskanih slova, koji je vidljiv.
- Izuzetno je sposoban/sposobna u rješavanju rebusa i mozgalica.
- Uspješno preoblikuje besmislene iskaze u smislene i obratno.
- Pokazuje interes za vlastitim napredovanjem u pisanom i usmenom izražavanju.
- Uočen napredak na planu razvoja sitne motorike (fleksibilnije drži ruku – šaku prilikom pisanja).
- Motiviran/motivirana je prepoznati glasove u strukturi riječi više nego prije (navesti vremenski period).

2.1.4. Nastavno područje: Gramatika, pravopis, pravogovor

- Pokazuje interes za uočavanjem glasova u riječi. Pravilno izgovara riječi. Svaki glas u riječi na ponuđenoj vježbi označava križićem.
- Uočava vezu glas – slovo i povezuje odgovarajuće slovo s odgovarajućom sličicom.
- Uspješno povezuje glas koji čuje s riječi s odgovarajućim početnim slovom, a potom i sa slikom.
- Povezuje predmet i sliku, sliku i riječ, početno slovo riječi i riječ i veoma uspješan/uspješna u pisanom izražavanju istog.
- Ponuđena slova uspješno povezuje s ponuđenim ilustracijama bića i predmeta.

- Uočava koje slovo nedostaje u riječi i pravilno ga upisuje.
- Razvijen fonematski sluh (uspješno prepoznaje glas na početku, u sredini i na kraju riječi).
- Uočen bogat fonematski kapacitet (reproducira riječi koje imaju određeni glas na početku, u sredini i na kraju riječi).
- Uspješno grupira riječi oko izabrane riječi (prema srodnosti pojmova).
- Brz/brza je u učenju novih znanja i vještina, ali mora se čuvati od pretjerane samouvjerenosti. Ponekad ga/je zbunjuje činjenica da od njega/nje očekujem više nego od druge djece.

2.2. Razred: II.

2.2.1. *Nastavni predmet:* Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

2.2.2. *Nastavno područje:* Čitanje i razumijevanje pročitano

- Izuzetno lijepo čita i prepričava poznati tekst i priče.
- Pravilno čita brzinom koja odgovara brzini njegov/a/njezina govora.
- Unosi elemente izražajnosti u čitanje.
- Razumije pročitani sadržaj i uspijeva prepričati pročitano (uspijeva prepričati dio teksta).
- Slova dok čita. Pri izgovoru pročitane riječi izostavlja posljednje slovo/glas u riječi. Ne razumije u potpunosti sadržaj pročitano.
- Čita po slogovima, razumije (ne razumije) sadržaj pročitano.
- Pamćenje fragmentarno, potrebno vođenje do razumijevanja značenja pročitano.
- Razumije sadržaj dok čita naglas. Dok čita u sebi, ne razumije sadržaj rečenice ili teksta.
- Opušteniji/opuštenija je u zbornom čitanju, a nakon njega pokazuje interes za samostalnim glasnim čitanjem. Uočen viši stupanj sigurnosti pri čitanju naglas pred čitavim razredom.
- Prepoznaje likove u priči na temelju njihovih osobina i uočava pravilan tijek događaja pročitane priče. Zapaža pojedinosti u pročitano tekstu.
- U zadacima provjere razumijevanja pročitano štiva, uspješan/uspješna u vježbama reproduktivnog tipa (vježbama koje podrazumijevaju rješavanje problemske situacije, stvaralačkoj reprodukciji, vježbama koje zahtijevaju uočavanje uzroka i posljedice...).
- Razumije poruku pročitano teksta posredstvom analize ponašanja likova.
- Predlaže poslovice i mudre izreke koje mogu odgovarati određenom književnom tekstu.
- Izražajan/izražajna u ilustraciji pročitane (poslušane) priče, basne, bajke...

- Ilustrira pjesničke slike iz pročitane lirske pjesme.
- Na svoj način govori o lirskoj pjesmi koja je predmet trenutačne analize.
- Voli izmišljati nove stihove i dodavati ih već postojećim u lirskoj pjesmi.
- Zna uspostaviti logičan slijed u besmislenom iskazu.
- S radošću usvaja vrijednosti iz književnih tekstova koje osiguravaju opću dobrobit.
- Rado ilustrira ono što je pročitao/la u tekstu, na postavljena pitanja daje odgovor jednostavnim rečenicama.
- Napreduje u čitanju tekstova i sada priče čita tečnije, ipak i dalje mora raditi na bržem tempu čitanja.
- Pokazuje dobar nivo znanja u načinu shvaćanja književnih tekstova, koji su primjereni njegovu/njezinu uzrastu.
- Na ilustraciji uočava tematsku vezu. Analizirajući crtež, moguće je uočiti i preferencije u sadržaju pročitaneog teksta.

2.2.3. *Nastavno područje:* Usmeno i pisano izražavanje

- Izuzetno je aktivan/aktivna u razrednim diskusijama. Ističe se u analizi bajke.
- Prepoznaje bajku na temelju njezinih osobina, likove u njoj i izuzetno uspješan/uspješna u diskusiji glede iste.
- Prepoznaje basnu na temelju njezinih osobina i zaključke glede osobina likova donosi samostalno. Uočava preneseno značenje osobina likova iz basne.
- Svoje emocije izražava ilustracijama, rijetko svoje emocije iskazuje riječima.
- Govori/piše logički povezano i gramatički pravilno izražava svoje misli.
- Govori sporo (oklijevajući govor) i ima teškoća u izboru riječi.
- Veoma dobro uočava detalje na zadanoj slici, uspijeva formulirati jednostavne rečenice.
- Pokazuje interes prema lijepom kazivanju i unosi elemente osobnosti u usmeno izražavanje.
- Samostalno sastavlja priču na temelju niza slika, odnosno slike. Uočava povezanost elemenata. Unosi elemente mašte. Određuje naslov priči.
- U reproduciranju sadržaja pomoću detaljnih pitanja, sačuvao/sačuvala je osnovni smisao sadržaja.
- Može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja. Opseg reproduciranog sadržaja ograničen je.
- Pri opisu predmeta u vježbi usmenog izražavanja stvara objektivan sadržaj (ili slikovit i emocionalan sadržaj).

- Donosi logične zaključke, zna odvojiti bitno od manje bitnog prilikom isticanja osobina likova kao i poruke iz književno-umjetničkog teksta.
- Rečenice napisane tiskanim slovima uspješno prepisuje pisanim slovima (i obrnuta varijanta).
- Aktivno i zainteresirano sudjeluje u vježbama dopunjavanja rečenica i jezičnim igrama (igre rasutim slovima, riječi s poremećenim slijedom slogova...).
- Sistematično, strpljivo i ustrajno piše u vježbama usmjerenim na estetsku stranu rukopisa (diktatu s komentarom, stvaralačkom diktatu).
- Uspješno priča priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja), dok je u pisanom izražavanju istog sadržaja nesiguran/nesigurna u pravilnu povezivanju tijeka događaja.
- Pisano izražavanje jasno je i potpuno. Piše s oduševljenjem i lijepim slovima.
- Pisani su radovi sadržajni, kreativni i bogatim rječnikom napisani.
- Opis predmeta u vježbi pisanog izražavanja potpun je, sveobuhvatan i detaljan (ili fragmentaran, nepotpun i površan).

2.2.4. Nastavno područje: Gramatika, pravopis, pravogovor

- Izražava se kratkim, jasnim i smislenim rečenicama.
- Razlikuje rečenicu kao jedinstvenu misaonu cjelinu u pisanoj formi.
- Usvojio/usvojila je grafičku strukturu pisanih slova, pokazuje interes za daljnjim estetskim usavršavanjem pisanja pisanih slova latinice. Trudi se u procesu usvajanja pisanih slova.
- Napreduje u estetskim kvalitetama i urednosti pri pisanju.
- Riječi osnovnog rječnika uglavnom piše točno, a kod nekih riječi mora još paziti na pravopisna pravila.
- Uspješno dolazi do zaključka da rečenicom izražavamo misli i osjećanja.
- Primjenjuje pravopisna pravila s razumijevanjem, bez opterećivanja i zainteresirano za daljnjim usvajanjem primjenjivih pravopisnih pravila.
- Uspješan/uspješna u izgovoru glasova *č, ć, dž, đ*, te ih pravilno rabi u napisanim riječima.
- Pravilno piše *je/ije* u učestalim riječima.
- Izvanredno (odlično, veoma uspješno, uspješno) piše kraći tekst po diktatu.
- Usvojio/usvojila je pravilnu uporabu pisanja velikog slova (na početku rečenice, u vlastitim imenima ljudi, gradova, rijeka...).
- Pravilno piše interpunkcijske znakove: točku na kraju rečenice i zarez u nabranju.

2.3. Razred: III.

2.3.1. *Nastavni predmet:* Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

2.3.2. *Nastavno područje:* Čitanje i razumijevanje pročitano

- Razumije poruku književnog teksta i iskazuje je u formi kratke rečenice.
- Prepričava pročitani tekst na reproduktivnoj razini.
- U prepričavanje pročitano teksta unosi elemente kreativnosti (unos elemente deskripcije, proširuje tekst, mijenja završetak, uvodi novi lik u tekst).
- Samostalno čita tekst i odgovara na zadatke koji se odnose na: tijek događaja, mjesto i vrijeme, glavni događaj u priči, osobine glavnih i sporednih likova, formulira podnaslov dijelu teksta.
- Uspješno predstavlja tijek događaja u bajci crtanjem slijeda događaja.
- Ponudenu ilustraciju uspješno stavlja u kontekst priče. Dio teksta zamjenjuje ilustracijom.
- Ponudene riječi iza teksta uspješno stavlja u kontekst priče. Uočava riječi kojih nema u tekstu, a mogli bismo ih dodati, kao i one riječi koje nikako ne mogu biti u tekstu.
- Uočava logičke cjeline u tekstu i uspješno ih predstavlja ilustracijom.
- Nakon samostalnog čitanja teksta u sebi uspješno određuje naslov priče, redoslijed događaja, glavnog lika i njegove osobine. Cjelovitom rečenicom odgovara na postavljena pitanja i uspješno rješava gramatičko-pravopisne zadatke zadane iza teksta.
- Pokazuje inventivnost u izboru riječi u prepričavanju pročitano teksta.
- Izuzetno uspješno objašnjava poruku književnog teksta uz detaljno tumačenje značenja određenih riječi.
- Voli čitati različite tekstove, misaono i emocionalno se poistovjećuje s likovima, trudi se reproducirati pročitano (unos elemente osobnosti u razgovor o pročitano tekstu).
- Izuzetno lijepo (veoma uspješno, uspješno) interpretira lektiru, u recitaciju unosi elemente glume. Prisutne naglašene emocije pri recitiranju.
- Rado ilustrira lirsku pjesmu, uočava razliku između strofe i stiha.
- Neverbalnim znacima pokazuje dominantno osjećanje u lirskoj pjesmi.
- Predstavlja dominantan osjećaj lirske pjesme bojom.

2.3.3. *Nastavno područje:* Usmeno pisano izražavanje

- Vidljiv je i mjerljiv napredak u izražavanju s obzirom na izbor izražajnih sredstava i spretniju upotrebu riječi u usmenom i pismenom izražavanju.

- Pokazuje interes za daljnjim usavršavanjem pisanja riječi i rečenica uz ilustrirane sadržaje iz neposredno danog okruženja.
- Kreativno pisanje poboljšano je, ali još uvijek treba vježbati pisanje rečenica.
- Poznaje znakove interpunkcije, ima poteškoće pri njihovoj upotrebi u pisanom radu i njihovim uvažavanjem u čitanju.
- Motiviran/motivirana za pisani rad u paru tijekom analize pročitanog djela iz lektire.
- Pokazuje interes za pričanjem događaja, u priču unosi elemente deskripcije, no ima poteškoće pri praćenju toka događaja priče.
- Pri pričanju događaja (doživljaja) često upotrebljava glagole.
- Posjeduje bogat fond riječi koji dolazi do izražaja u svakodnevnim situacijama, trudi se ispravno artikulirati riječi i misao iskazati logičnim slijedom.
- Prilagođava rječnik situaciji i situacijskom kontekstu.
- Povremeno upotrebljava poštapalice pri usmenom izražavanju.
- Uočena analitičnost u diskusijama.
- Pismeni sastavi odlični su i sadržajno zanimljivi.
- Piše djelomice nečitljivo pa je sastavak i estetski neugledan, ali literarno veoma uspješan.
- Može prepričati tekst unošenjem elemenata kreativnosti (navesti kojim).
- Odlično usmeno opisuje svoju najdražu igračku, a potom u pisanoj vježbi daje potpun, sveobuhvatan, detaljan, emocionalan i slikovit opis.
- Može opisati situaciju i uspješno govoriti o iskustvu na jednostavan način.
- Može kritički promatrati svoj pisani rad i procijeniti ga, tj. uočiti dobre strane i one koje mogu biti bolje.
- Slikom predstavljen sadržaj uspješno može ispričati riječima.
- Uočena izuzetna urednost u vježbama urednosti i čitkosti rukopisa.

2.3.4. *Nastavno područje: Gramatika, pravopis, pravogovor*

- Vidljiv je napredak u izražavanju s obzirom na izbor izražajnih sredstava i spretniji/spretnija je u upotrebi riječi u usmenom i pisanom izražavanju, motiviran/motivirana je za napretkom u razlikovanju glagolskih riječi koje označavaju radnju, stanje i zbivanje.
- Razlikuje izjavne, upitne, uzvične, jesne i niječne rečenice.
- Razlikuje imenice i glagole u opsegu koji je naznačen u programskim sadržajima.
- Pravilno piše riječcu „ne“ uz glagole kao i upitnu riječcu „li“ u upitnim rečenicama.

- Uočava gdje treba napisati dvotočke (u nabranju), točku, upitnik, uskličnik na kraju izjavne, upitne i usklične rečenice.
- Pravilno artikulira sve glasove, posebno glasove *č, ć, dž, đ, h* te glasovne skupove *je* i *ije* u riječima.
- Proširuje zadanu rečenicu pišući odgovarajuću riječ na prazne crte, ali griješi u pisanju riječi s glasovnim skupinama *je* i *ije*.
- Prepoznaje gramatički ispravnu od gramatički neispravne rečenice.
- Samostalno uočava i ispravlja pogreške u svom pisanom radu.
- Odlično povezuje riječi u smislenu cjelinu u pisanim radovima.
- Rečenice su jasne, stilski dotjerane.
- Odlično primjenjuje usvojena gramatičko pravopisna pravila u pisanju diktata.

2.4. Razred: IV.

2.4.1. *Nastavni predmet:* Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

2.4.2. *Nastavno područje:* Čitanje i razumijevanje pročitanog

- Razvijena sposobnost kritičkog čitanja. O tekstu priča na stvaralačkoj razini.
- Tijekom čitanja u sebi, brzo uočava ključne riječi u tekstu te ih zna primijeniti u primjerima iz svakodnevnog života.
- Potpuno samostalno čita, razumije pročitano, samostalno analizira i raspravlja o pročitanom sadržaju.
- Obrada književnog teksta potpuna je, cjelovita, analitična, s jasno određenim stavovima prema likovima i uočavanju dobrih i loših postupaka.
- Uočen izgrađen osobni odnos prema pročitanom književnom tekstu.
- Misaono i emocionalno se poistovjećuje s likovima.
- Uspješno uočava ono što nije neposredno dano u književnom tekstu, ali je sastavni dio značenja.
- Uspostavlja analogiju između književnih likova i likova iz svakodnevnih životnih situacija.
- Uspješan/uspješna u izražajnom predstavljanju književnog teksta. Izražajnim čitanjem dočarava likove, njihove postupke i atmosferu iz književnog teksta.
- Uživa u čitanju poezije, a nakon toga izražajan/izražajna u recitiranju. Unosi elemente osobnosti u recitiranje.
- Uspješno uočava opise pojava (likova) u književnim tekstovima.
- Uočava jezgrovitost i slikovitost u pjesničkom izražavanju.

- Samostalno, sigurno i s velikim interesom prezentira pročitano knjigu (lektiru). Zaključke do kojih dolazi na temelju pročitano štiva izrazito uspješno povezuje sa svakidašnjim životom.
- Samostalno čita lektire. Uspješno (veoma uspješno, izrazito uspješno) odgovara na postavljena pitanja. Sudjeluje u analizi i samostalno govori o likovima, sadržaju, poruci pročitano djela.
- Emocionalno doživljava moralne vrednote književnog teksta: plemenitost, marljivost, dobrotu, velikodušnost, poštenje, osjećaj za mjeru...
- U čitanju s razumijevanjem pokazuje da je u potpunosti shvatio/shvatila i zapamtio/zapamtila pročitano.
- Kritički se odnosi prema likovima, odobravajući ili osuđujući postupke.
- Radoznalo traži nove informacije i u neknjiževnim tekstovima (dječja enciklopedija, dječje novine...).

2.4.3. Nastavno područje: Usmeno i pisano izražavanje

- Jasno, uvjerljivo, slikovito, neposredno, jednostavno, toplo, nadahnuo – pisano/usmeno izražavanje.
- U usmenom izražavanju (prepričavanju teksta) vidljivo bogatstvo ideja koje rabi pri samostalnom sastavljanju plana prepričavanja. Samostalno sastavlja plan prepričavanja priče.
- U pisanom prepričavanju teksta veoma je uspješan/uspješna. Rad je uredan i pregledan. Prati tijek događaja iz priče i uočava povezanost elemenata teksta.
- Trudi se u poboljšavanju kvalitete svoga govora. Ulaže napor u oblikovanje rečenice, trudi se izbjegavati već rečeno. Uočen napredak u usmenom izražavanju.
- Aktivan/aktivna u vježbama bogaćenja rječnika.
- Uspješno se snalazi u nedovršenim jezičnim strukturama. Stvara nove sadržaje na temelju poticajnih riječi.
- Pisani rad (na temelju danog početka tekstom) nadahnut je i sadržajan. Nastavak priče dinamičan je, s pozitivnim ishodom i završetkom. Rukopis izgledan i čitak.
- Sposoban (sposobna) pisati emotivno obojene sadržaje.
- Uočena sposobnost hipotetičkog mišljenja (zamišljanje brojnih alternativa).
- Izražena sposobnost stvaranja sadržaja koji imaju logičan (neočekivan, nepredvidiv) slijed.
- Naglašen literarni izraz. U pisanju se služi različitim izražajnim sredstvima, predočavajući svijet oko sebe slikovito i uvjerljivo.

- Naglašena sposobnost sažetog i objektivnog prikazivanja događaja (situacije).
- Posjeduje bogat fond riječi kojima se koristi pri prepričavanju bajka.
- Pokazuje izuzetne sposobnosti za glumu i preoblikovanje u lice pripovjedača.

2.4.4. Nastavno područje: Gramatika, pravopis, pravogovor

- Slijedi naučena gramatička/pravopisna pravila u pisanju.
- Veoma dobro ovladao/ovladala tehnikom pisanja pa je rukopis čitljiv i izgledan.
- Piše nečitljivo pa je sastavak često i estetski neizgledan, ali literarno uspješan.
- Napreduje u razlikovanju vrsta riječi i uočavanju njihove funkcije u rečenici (imenice, zamjenice, glagoli, pridjevi i brojevi).
- Samostalno analizira rečenicu (subjekt, predikat, dodaci).
- Pravilno izgovara riječi koje su frekventne (dominantne) u svakodnevnom govoru.
- Upotrebljava riječi na nov i originalan način, unosi notu humorističnosti u izražavanje, što i usmenom i pisanom izrazu daje vedar ton.
- Pravilno upotrebljava znakove interpunkcije, ali ima poteškoće pri pravilnom rastavljanju riječi na kraju retka. Pokazuje interes za daljnjim napredovanjem.
- Rado sudjeluje u grupnom obliku rada, komunikativan je, veoma je zainteresiran za...

2.5. Razred: V.

2.5.1. Nastavni predmet: Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

2.5.2. Nastavno područje: Čitanje i razumijevanje pročitano

- Učenik pravilno čita. Tonom čitanja prenosi raspoloženje i na čitatelje.
- Tijekom čitanja uočena usklađenost intonacije, jačine i boje glasa sa sadržajem.
- Razumije pročitano i uspješan/uspješna u samostalnoj reprodukciji teksta (odgovorima na postavljena pitanja, prepričavanjem bez plana, rješavanjem zadataka koji podrazumijevaju osobnu procjenu).
- Rado sudjeluje u vježbama samostalnog čitanja pomoću uputa tipa: prethodno pročitati tekst, podcrtati manje poznate riječi i riječi koje su teške za izgovor, uvježbati izgovor tih riječi, zamisliti da ima mnogo slušatelja,

povremeno pogledati u njihovu pravcu, razmisliti kada je umjesna upotreba primjerenih pokreta, glas prilagoditi karakteru teksta...

- Sposoban/sposobna samostalno interpretirati pročitani tekst i izdvojiti bitne elemente iz njega.
- Precizno identificira riječi, rečenice, dijelove teksta koji predstavljaju prepreku uspješnom čitanju.
- Nakon čitanja, pokazuje izgrađen stav o sadržaju, spretan/spretna u diferenciranju sadržaja s obzirom na važnost u pamćenju i reprodukciji.
- Uz čitanje s razumijevanjem vježba i brzinu čitanja u sebi. Savjesno nastoji čitati što brže, ali tako da to ne šteti razumijevanju onoga što je pročitao/pročitala.
- U čitanju s razumijevanjem i rješavanju zadataka pažljiv/pažljiva je i uporan/uporna, a u kontroli zadataka pošten/poštena i savjestan/savjesna i ne traži rješenje u knjizi prije nego samostalno riješi zadatak.
- Zaključuje o porukama književnog teksta bez posredovanja učitelja.
- Tijekom čitanja uočava logičke cjeline u tekstu.
- Uočava opise, dijaloge, mjesto i vrijeme radnje, dijelove teksta koji predstavljaju posebnu dinamičnost u razvoju događaja u književnom tekstu.
- Uočen razvijen senzibilitet za doživljaj i izražavanje doživljaja na način koji ima elemente originalnosti.
- U lirskoj pjesmi prepoznaje osnovna stilska sredstva (poređenje, epitet, vizualne i akustične elemente u pjesničkoj slici).
- Pjesničke slike iz lirske pjesme izražava bojom i zvukom, zapaža ritam i rimu.
- Potpuno samostalan/samostalna u čitanju lektire. Uočeno bogatstvo rječnika i izgrađen kriterij za odabir knjige.
- Aktivno sudjeluje u svim oblicima rada predviđenim za analizu pročitane lektire (grupni rad, rad u paru, javno izlaganje pred grupom...).
- Kritički se odnosi prema likovima iz pročitane teksta, odobravajući ili osuđujući njihove postupke.
- Obrada književnih tekstova potpuna je, cjelovita, analitična, s jasno određenim stavovima prema likovima i uočavanju dobrog i zlog.

2.5.3. *Nastavno područje:* Usmeno i pisano izražavanje

- Učenik ima bogat rječnik koji je u funkciji komunikacije i kvalitete usmenog i pisanog izražavanja.
- Prepričava tekst potpunim jasnim i gramatički pravilno oblikovanim rečenicama.

- Odlično (spretno, uspješno, djelomice uspješno) sastavlja priču na temelju poticajnih riječi. Uz svaku tematsku riječ govori rečenicu, a rečenice vezuje u priču.
- Razumije i primjenjuje upute glede sažimanja i proširivanja teksta unošenjem novih ideja.
- Samostalno se izražava rečenicama koje su jasne i gramatički pravilno strukturirane.
- Govori (piše) živo, jasno, uvjerljivo, s naglašenom emotivnom notom, zanimljivo, zabavno, veselo...
- Pri usmenom (pisanom) izražavanju upotrebljava epitete, uvodi dijalog, unosi elemente humora.
- Priča događaj (doživljaj) s bitnim elementima sadržaja i naglašenom emotivnom notom.
- Rečenice su jasne u usmenom (pisanom) izražavanju, tematski se oslanjaju na sadržaj.
- Samokritičan/samokritična je prema svojim pismenim uradcima (ovo je dobro urađeno, ovo mogu uraditi bolje).
- Uočen izrazito razvijen osjećaj za izražavanje bitnog u pisanim radovima.
- Razvijena sposobnost analize umjetničkih djela filma, književnosti, kazališne umjetnosti u opsegu koji je prilagođen učeničkom uzrastu.
- Pokazuje izuzetnu sposobnost za glumu i preoblikovanje u lice pripovjedača.
- Učenik/ca je intelektualno veoma sposoban/sposobna, ali nema dovoljno radnih navika, pa je izostao odgovarajući uspjeh prema njegovim/njezinim sposobnostima u (navesti područje).

2.5.4. *Nastavno područje: Gramatika, pravopis, pravogovor*

- Samostalno analizira rečenicu sukladno postavljenim zahtjevima.
- Ovladao/ovladala strukturom rečenice, što naglašava njegovu/njezinu racionalnost u pisanju.
- Uočava imenice (zajedničke, vlastite, zbirne, gradivne, stvarne i nestvarne) i zamjenice (posvojne i pokazne) u zadanim tekstovima.
- Uočava subjekt i predikat u rečenici, atribut, apoziciju i objekt.
- Pisano je izražavanje neposredno, ali treba voditi više računa o uporabi gramatičko-pravopisnih pravila i urednosti.
- Izuzetno je napredovao/napredovala u lijepu pisanju. Aktivan/aktivna u vježbama bogaćenja rječnika. Rečenica jasna, tečna i povezana u pričanju.
- Slijedi gramatičko-pravopisna pravila u pisanju. Pisani su radovi pregledni i uredni.

- U diktatima primjenjuje (ne primjenjuje) pravopisna pravila.
- Razvijena samostalnost u pisanju po diktatu. Pravilno piše *-je* i *-ije* u učestalim riječima. Pravilno piše veliko slovo u nazivima: rijeka, planina, nizina, gradova i država.
- Pri primjeni stečenih znanja iz područja gramatike, pravopisa i pravogovora uspješno navodi nove primjere i praktično primjenjuje stečena znanja na konkretnim primjerima.

3. Preporuke učiteljima u vezi s opisnim ocjenjivanjem u razrednoj nastavi

Kako bi učitelj mogao odgajati i obrazovati druge, njegova moralna obveza jest biti uključen u cjeloživotno učenje i usavršavanje znanja. Moguće je naći literaturu koja govori o ocjenjivanju i vrstama ocjenjivanja, ali u toj se literaturi uglavnom govori samo o tome što je to opisno ocjenjivanje. Od literature koja više ulazi u problematiku opisnog ocjenjivanja preporučujemo *Ocjenjivanje u osnovnoj školi* (Matijević, 2004).

Da bi se opisno ocjenjivanje provodilo kvalitetno, veoma su važni stavovi učitelja i roditelja o njemu. Učitelji mogu utjecati na razvijanje svijesti roditelja i pojačati ozbiljnost ovakvog načina praćenja učeničkog znanja. Opisna ocjena treba motivirajuće djelovati, u prvom redu, na učenika. I to je jedna od zadaća učitelja, da na odgovarajući način (individualizirano praćenje napredovanja učenika primjenom opisnog ocjenjivanja) pojača učenikovu spoznaju o tom procesu. Samoprocjenjivanje je skup sposobnosti koje imaju posebno značenje u procesu samoobrazovanja i cjeloživotnog učenja pa će nakon ovakvog načina ocjenjivanja i učenik imati realniju sliku o sebi i svojim mogućnostima.

Zadaća je učitelja da za nastavni predmet B/H/S jezika i književnosti (a i svaki drugi) pripremi konkretizirane i operativne ciljeve iz kojih će biti vidljivo što učenici trebaju učiti, odnosno, naučiti tijekom sudjelovanja u nastavnim aktivnostima. Iz vida se ne smije ispustiti da su ocjene velikim dijelom stvar subjektivne procjene učitelja. Ako dijete uči za ocjenu, ono će manje učiti kod učitelja kod koga su očekivanja manja, i time sebi možda otežati snalaženje u drugoj sredini, u kojoj će za isti predmet biti traženo više truda.

Dijete koje uči zato što smo zagolicali njegovu prirodnu radoznalost i želju za otkrivanjem, uvijek će učenje doživljavati kao izazov i davati svoj maksimum. Odgovornost znači poštovati dogovor. Ako treba naučiti lekciju za sutra jer će se izvoditi ogledi – onda je to stvar poštovanja razrednog dogovora. Ekipa neće moći raditi ako bilo tko ne odradi svoj dio posla.

Od izuzetne su važnosti dokimološke preporuke učiteljima osnovne škole (Matijević, 2004):

- „Ne ocjenjujte urednost učenikove radne bilježnice. Pa to je mjesto za vježbanje i pripremanje za zajedničke aktivnosti, a ne pozornica za ocjenjivanje!
- Ne ocjenjujte rukopis i pravopis u pismenom sastavu koji treba pokazati učenikovu originalnost i kreativnost; previše ispravljanja i šaranja po učenikovoj pismenoj zadaći pridonijet će sputavanju njegove slobode i kreativnosti!
- U početnim razredima obveznog školovanja učenicima valja davati uglavnom pozitivna potkrepljenja, a to znači pretežno pozitivne ocjene. Stvorite uvjete u razredu i u zajedničkim aktivnostima da svaki učenik može postići neki uspjeh i pokazati neki napredak!
- Učeniku s teškoćama u razvoju pomažite svakodnevno učiniti male korake u osobnom napredovanju. Nagradite to pozitivnim potkrepljenjem (pohvalom, odobravanjem, dobrom ocjenom)!
- Otkrijte u čemu je neko dijete sposobno i uspješno pa na tim sadržajima i aktivnostima gradite njegovu afirmaciju u razrednoj zajednici i uvjete za stvaranje pozitivne slike o sebi!
- Ocjenom ne treba kažnjavati učenike za ono što nisu napravili!“

Nijedna reforma koja je bila protivna učiteljskim interesima, ili se oni nisu uključili u nju, nije uspjela. Upravo o tome trebaju promisliti oni koji odlučuju o reformi obrazovanja i njezinoj implementaciji. Sve to vrijedi i za opisno ocjenjivanje kao vid unutarnje reforme škole. Svaka improvizacija, brzopletost, nestručnost vraća višestruke negativne posljedice. Opisno ocjenjivanje ima svoju posebnu ljepotu čije učinke tek možemo vidjeti na kraju kontinuiranog praćenja učenika. Trenutak profesionalnog zadovoljstva neće izostati kada god usporedimo početno stanje djetetovih sposobnosti i ono koje je steklo u daljnjem procesu obrazovanja.

Bitno je da direktni akteri realizacije reforme – učitelji, u primjeni novog sustava odgoja spoznaju stvarni značaj promjena i, što je još važnije, da ga u svojoj svijesti prihvate želeći promjene. Ako se promjene nametnu, ako nisu prihvaćene i shvaćene, bez obzira kakav program nudile, mogu predstavljati snažan izvor demotivacije i otpora pojedinaca i grupa.

Korisno bi bilo raditi na standardizaciji deskriptora, kako bi se prepisivačka faza koja je neminovna i naporna u ovom poslu zamijenila većom posvećenošću pedagoškom radu s djecom.

Literatura

1. Benček, Štefica (1989.): *Razgovor s knjigom, tekstovi i zadaci za čitanje s razumijevanjem u nižim razredima osnovne škole*, Zagreb: Školska knjiga.
2. Gojkov, Grozdana (1997.): *Dokimologija, Priručnik, Učiteljski fakultet u Beogradu*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača u Vršcu.
3. Hubijar, Zehra (1996.): *Metodika nastave kulture izražavanja u mlađim razredima osnovne škole*, Sarajevo: Pedagoška akademija Univerziteta u Sarajevu.
4. Hubijar, Zehra (1996.): *Praćenje napredovanja učenika i opisno ocjenjivanje u nastavi bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti u prvom razredu devetogodišnje osnovne škole*, Sarajevo: Pedagoška akademija.
5. Matijević, Milan (Red.), (1983.): *Praćenje i opisno ocjenjivanje učenika u razrednoj nastavi*, Zagreb: NIRO Školske novine.
6. Matijević, Milan (2004.): *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*, Zagreb: TIPEX.
7. *Okvirni Nastavni plan i program od I. do V. razreda devetogodišnje osnovne škole* (2004.): Sarajevo: Upravno tijelo za pripremu prijedloga strategije prelaska na obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje u Federaciji BiH, 61. str.
8. *Nastavni plan i program od I. do IV. razreda devetogodišnje osnovne škole* (2008.), Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, KANTON SARAJEVO, Ministarstvo obrazovanja i nauke.
9. Šutalo, Ružica (2011.): *Metodički aspekti tumačenja značenja manje poznatih riječi na satima bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika i književnosti u razrednoj nastavi*, neobjavljena magistarska radnja, Pedagoški fakultet Univerziteta Sarajevo.

Ružica Šutalo Selimagić*

Indicatori dei raggiungimenti degli alunni nell'insegnamento della lingua madre e della letteratura dal primo al quinto anno delle scuole elementari di nove anni in Bosnia ed Erzegovina

UDK: 371.26:372.46(497.6)
Comunicazione al congresso

Ricevuto: 25. 5. 2012
Accettato per la stampa: 20. 9. 2013

Riassunto: *Nel presente articolo viene rappresentato il sistema descrittivo di valutazione nelle scuole elementari di nove anni in Bosnia ed Erzegovina come anche i pareri discordi degli insegnanti rispetto alla griglia di valutazione. L'accento viene posto sul sistema descrittivo di valutazione visto come un sistema di analisi qualitativa dei raggiungimenti degli alunni. Vengono presi in esame dei descrittori che possono risultare utili nel monitoraggio continuato e nella valutazione del lavoro degli alunni nell'insegnamento della lingua madre. I descrittori vengono suddivisi in base ai campi d'insegnamento: la lettura e la comprensione del testo, l'espressione orale e scritta, grammatica, norme grammaticali e di dizione.*

Parole chiave: *La scuola elementare di nove anni di durata, descrittori, valutazione descrittiva, lettura e comprensione del testo letto, espressione scritta e orale, grammatica, norme grammaticali, dizione.*

*mr. sc. Ružica Šutalo
Selimagić
Katolički školski centar
„Sveti Josip“, Sarajevo
ruzica071@hotmail.com

*Ruzica Sutalo
Selimagić, M. A.
Catholic School Center
“Saint Joseph”, Sarajevo
ruzica071@hotmail.com

*Mr. sc. Ružica Šutalo
Selimagić
Centro scolastico cattolico
„Sveti Josip“ Sarajevo
ruzica071@hotmail.com